

De jeugd heeft de toekomst!

Jongeren binden, behouden en aantrekken

Onderzoekcentrum
Drechtsteden

Inhoud

1. Discussie
2. Waarom (hoogopgeleide) jongeren?
3. Dordtse jeugd in beeld
4. Vertrek- en vestigingsredenen
5. Hoe en wat te beïnvloeden?

'De jeugd heeft de toekomst!'. Een bekend en aloude gezegde. Maar is dat ook het geval voor de stad Dordrecht? Hoe staat het er voor met de jongeren in Dordrecht? Hoe ontwikkelt het aantal zich? En nog belangrijker, hoe kan de gemeente jongeren aan de stad blijven binden?

De gemeente Dordrecht hecht veel waarde aan de aanwezigheid van jongeren in de stad. Jongeren zijn belangrijk voor de vitaliteit van de stad en voor de levendigheid van de binnenstad. Maar uit de cijfers blijkt dat het zeer bescheiden binnenlandse vestigingsoverschot van de jaren 2000-2009 de afgelopen drie jaar is omgeslagen in een vertrekoverschot. Er vertrekken wat meer jongeren uit Dordrecht dan dat er zich vestigen. In hoeverre is dit een probleem? En wat kan de gemeente er aan doen?

In deze discussienotitie zetten wij, het Onderzoekcentrum Drechtsteden, wat zaken op een rij. Vragen die we beantwoorden zijn onder meer: hoe groot is het werkelijke migratiesaldo van jongeren? Hoe verhoudt dit zich tot andere (vergelijkbare) steden? Wat bindt jongeren aan een stad? En wat zijn motieven en redenen om te verhuizen?

1 Discussie

Het 'weglekken' van jongeren van 15 t/m 29 jaar is in Dordrecht een aandachtspunt. De absolute omvang van het vertrekoverschot is weliswaar niet zo groot, maar Dordrecht wijkt hierin wel duidelijk in negatieve zin af van vergelijkbare steden. Het gaat hierbij vooral om de jongste (15 t/m 19 jaar) en oudste (25 t/m 29 jaar) groep. Op basis van prognoses zien we bovendien dat het 'weglekprobleem' waarschijnlijk groter gaat worden. Het is daarom goed om er op tijd bij te zijn.

Waarom vertrekken jongeren?

Jongeren zijn mobiel. De levensfase van jongeren kenmerkt zich door veel veranderingen en keuzes. Bijvoorbeeld de keuze om te gaan werken of verder te studeren. Al deze veranderingen kunnen voor jongeren een aanleiding zijn te verhuizen. Het verhuisgedrag van jongeren is dan ook goed te verklaren. Dat de gemeente Dordrecht (ondanks vele inspanningen de laatste jaren) een gering aanbod aan hoger onderwijs heeft draagt er zeker aan bij dat jongeren uit de stad wegtrekken. Maar binding is een belangrijke factor om ergens te gaan wonen. Voor Dordrecht is het gunstig dat veel Dordtse jongeren in Rotterdam gaan studeren. Deze jongeren hebben een binding met de stad, waardoor zij mogelijk terug te winnen zijn.

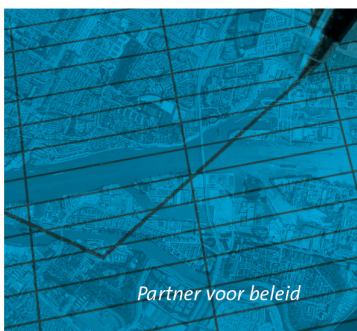
Hoe behoud of trek je jongeren?

Het bieden van voldoende jongerenhuisvesting op voor jongeren aantrekkelijke locaties zoals in en rondom de Dordtse binnenstad is een must. Een initiatief als 'Topkamers' is daarvan een goed voorbeeld. Maar hierbij kan je ook denken aan specifiek op jongeren gerichte bouw in leegstaande panden (studio's). Hierbij hoort ook een aantrekkelijk voorzieningenniveau voor jongeren. Daarin heeft Dordrecht al een forse slag gemaakt.

Hoger onderwijs is een factor van belang, maar dit is, zo is de ervaring, voor Dordrecht niet zo gemakkelijk te realiseren. De vraag is dan ook in hoeverre Dordrecht hier nog op moet inzetten. Het is belangrijk hiervoor kansen te blijven creëren, maar hier zitten ook grenzen aan. Voor Dordrecht lijkt het terugwinnen van jongeren die elders zijn gaan studeren, een meer kansrijke strategie. Hiervoor is het aanbod aan banen, specifiek voor hoger opgeleiden, van belang. Een mogelijkheid is om bedrijven binnen te halen en deze te koppelen aan hogere onderwijsinstellingen elders, door middel van bijvoorbeeld stages. Ook het stimuleren van eigen bedrijfjes is belangrijk, bij voorbeeld door een aanbod van goedkope werkruimte. De vraag is in hoeverre hierin een rol ligt weggelegd voor de gemeente en/of voor ondernemers zelf.

Ten slotte is beeldvorming van belang. Een positief imago draagt bij aan de aantrekkelijkheid van een stad. Het uitdragen van successen, het vertellen van positieve verhalen, maar ook mond-tot-mond reclame kunnen een positieve invloed hebben op het besluit van jongeren in Dordrecht te blijven of terug te keren naar de stad.

Uiteindelijk is het niet alleen een kwestie van slimme en gerichte investeringen, maar ook een kwestie van lange adem.

Partner voor beleid

Vervolgonderzoek

In deze notitie hebben we inzicht gegeven in het 'weglekprobleem' en een beeld gekregen van de factoren die van invloed zijn op het verhuisgedrag van jongeren. In aanvulling hierop lijkt het ons zinvol met jongeren zelf in gesprek te gaan. Enerzijds om een verdieping aan te brengen en van jongeren zelf te horen wat hen bindt (of juist niet bindt) aan Dordrecht. Anderzijds om van hen inspiratie te krijgen. Wat is hun beeld van Dordrecht? En welke ideeën hebben zij om Dordrecht (nog) aantrekkelijk(er) te maken voor jongeren? Belangrijk is dan dit gesprek te voeren zowel met de jongeren die hier nog wonen (en/of terug zijn gekomen) als met de jongeren die vertrokken zijn.

2 Waarom (hoogopgeleide) jongeren?

Jongeren zijn belangrijk voor de vitaliteit en levendigheid van een stad. In het standaardwerk over stedelijke ontwikkeling 'The Death and Life of Great American Cities' (1961) betuigt Jane Jacobs dat voor succesvolle steden levendige straten met een grote variëteit aan mensen van belang zijn. De aanwezigheid van jongeren komt in die zin de uitstraling en levendigheid van een stad ten goede. Ook Marlet focust in zijn proefschrift op mensen in plaats van bedrijven als voornaamste bron voor het succes van steden (Marlet, 2009).

De klassieke economie gaat er van uit dat mensen met een betere opleiding of meer ervaring, meer van waarde zijn voor een bedrijf dan andere mensen. Steden met het grootste 'human capital' groeien daarom het hardst. Het aandeel hoog opgeleiden in een stad hangt samen met de werkgelegenheidsgroei in die stad (Marlet, 2009). Hoger opgeleiden zijn voor een stad van belang vanwege de bijdrage die zij leveren aan het versterken van de concurrentiepositie van de stad (Sprakel, 2008). Een stijging van het aandeel hoger opgeleiden draagt bij aan een evenwichtiger bevolkingsopbouw. Daarnaast zijn hoger opgeleiden nodig voor de verdere ontwikkeling van de kennissector en hebben werkzame hoger opgeleiden gemiddeld meer te besteden. Het deel dat zij besteden in de stad komt ten goede aan de economie van de stad en de kwaliteit van voorzieningen (Sprakel, 2008).

Het is daarom niet zo vreemd dat de gemeente Dordrecht een strategisch antwoord op de vraag zoekt: hoe blijven we jongeren, met name hoger opgeleiden, binden aan de stad? En hoe kan Dordrecht aantrekkelijker worden voor jongeren van buiten de stad?

Vooroordelen en mythes?

"We zijn dol op in de toekomst kijken, en bedenken graag hoe ons land er over pakweg dertig jaar uit ziet. Maar bij het nadenken over de toekomst zitten een paar hardnekkige vooroordelen en mythes in de weg. [...]"

In dit geval gaan we zelfs de ene mythe te lijf met de andere. In de strijd tegen een vergrijzende bevolking stellen veel regio's zich tot doel een jonge, hoogopgeleide bevolking aan te trekken. Weer een denkfout, want de hoogopgeleide bevolkingsgroep is niet erg gevoelig voor beleid, maar is in grote mate zelfsturend (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008). Dat betekent dat het moeilijk is om deze gewilde bevolkingsgroep aan te trekken voor een regio. Hoogopgeleiden zijn echter wel gevoelig voor service en kwaliteit in hun leefomgeving.

In de strijd om die hoogopgeleiden zetten de regio's nu en masse in op kenniseconomie. Dat is een te verdedigen strategie, maar te vaak denkt men dat dit draait om wetenschappelijk of hoger onderwijs en grote bedrijven. In de praktijk blijkt echter dat het middelbaar beroepsonderwijs en het midden- en kleinbedrijf even onmisbaar zijn om hogeropgeleiden vast te houden (Trouw, 2008). En zo rijgen de regio's op hun weg naar de toekomst het ene na het andere ingesleten idee aan elkaar."

Bron: Silke de Wilde (2009). De toekomst is altijd anders. <http://ruimtevolk.nl/blog/de-toekomst-is-altijd-anders>

3 Dordtse jeugd in beeld

Allereerst bekijken we hoe groot het 'weglekprobleem' van jongeren in Dordrecht is. We richten ons hierbij op de groep 15- t/m 29-jarigen.

In Dordrecht woonden op 1 januari 2013 zo'n 22.000 jongeren van 15 t/m 29 jaar (18% van de totale Dordtse bevolking), van wie ruim 5.200 zelfstandig. Het aantal is de laatste jaren stabiel (tabel 1). Wel zien we verschillen tussen wijken (zie bijlage). In Crabbekhof / Zuidhoven, Staart en met name Oud Krispijn is het aantal jongeren (flink) afgenomen. Groei zien we juist in Nieuw Krispijn, Dubbeldam en Stadspolders. Overigens is 64% van de jongeren van autochtone en 36% van allochtone komaf.

Uitsplitsingen naar wijk staan weergegeven in de bijlage (Aanvullende tabellen). Hier vindt u ook de literatuurlijst.

Tabel 1 Ontwikkeling aantal Dordtse jongeren van 15 t/m 29 jaar, per 1.1

	2010	2011	2012	2013	index (2010=100)
Centrum	6.639	6.651	6.579	6.487	98
Oost	8.797	8.824	8.923	8.937	102
West	6.855	6.795	6.600	6.509	95
totaal	22.291	22.270	22.102	21.933	98

Bron: Structuurtelling

Dordrecht versus landelijk

Het aandeel 15 t/m 29-jarigen van de totale bevolking wijkt in Dordrecht niet af van het landelijke aandeel: 18%. Vergeleken met andere middelgrote centrumgemeenten van stadsgewesten is het aandeel in Dordrecht wat kleiner dan gemiddeld. Alleen Apeldoorn zit iets lager, Amersfoort en Haarlem zitten op hetzelfde aandeel (tabel 2). Ook is het aantal 15 t/m 29-jarigen in Dordrecht de afgelopen 12 jaar sterker dan gemiddeld gedaald.

Wat het migratiesaldo betreft onderscheidt Dordrecht zich in negatieve zin van de vergelijkbare gemeenten. Het zeer bescheiden binnenlandse vestigingsoverschot van de jaren 2000-2009 is de afgelopen drie jaar omgeslagen in een vertrekoverschot. De meeste andere gemeenten hadden in de jaren 2000-2009 veel grotere vestigingsoverschotten. Afgezet tegen de totale bevolking in het beginjaar was hun vestigingsoverschot gemiddeld 10 keer zo groot als in Dordrecht (tabel 3). En ook de afgelopen drie jaar zet dit overschot zich in vrijwel alle gemeenten voort.

Tabel 2 Aandeel, groei en binnenlandse migratie jongeren 15 t/m 29 jaar

	aandeel		index	binnenlands migratiesaldo ^a		
	2000	2013	2000=100	2000-2004	2005-2009	2010-2012
Amersfoort	20%	18%	90	415	545	269
Apeldoorn	18%	17%	90	-202	-265	-59
Arnhem	23%	21%	89	827	1.043	708
Breda	20%	21%	102	763	629	830
Dordrecht	20%	18%	94	78	40	-122
Eindhoven	22%	22%	98	1.269	996	990
Enschede	23%	23%	99	499	330	342
Haarlem	19%	18%	94	380	656	635
's-Hertogenbosch	22%	22%	100	528	678	649
Leiden	21%	21%	98	707	526	1.240
Nijmegen	28%	29%	104	1.309	1.329	1.249
Tilburg	23%	23%	99	1.075	893	669
Zwolle	24%	20%	86	401	726	480

^a Het binnenlands migratiesaldo is het saldo van het aantal vestigers in en het aantal vertrekkers uit een gemeente van en naar een andere Nederlandse gemeente. Gemiddeld per jaar.

Bron: CBS

De daling komt vrijwel geheel voor rekening van de 25- t/m 29-jarigen. Het aantal jongeren van 20 t/m 24 jaar is in Dordrecht licht gestegen sinds 2000, het aantal 15- t/m 19-jarigen gelijk gebleven (tabel 7, 8 en 9 in de bijlage).

Tabel 3 Migratiesaldo 15- t/m 29-jarigen als % van totale beginbevolking

	2000-2004	2005-2009	2010-2012
Dordrecht	0,065	0,033	-0,103
totaal overige steden	0,449	0,442	0,424

Bron: CBS

Het vestigingsoverschot wordt voor een groot deel verklaard door de vestiging van 15- t/m 19-jarigen (zie bijlage). We zien -logischerwijs- vooral in de steden met een universiteit een groot vestigingsoverschot in deze leeftijdsgroep. Dat geldt ook nog voor de groep 20 t/m 24 jarigen, maar wel in mindere mate. Bij de oudste leeftijdsgroep 25 t/m 29 jaar) zien we juist een vertrekoverschot in deze steden.

De toekomst

Volgens de bevolkingsprognose van het Centraal Bureau voor de Statistiek daalt het aantal jongeren van 15 t/m 29 jaar in Dordrecht de komende jaren (tabel 4). In 2030 zijn er naar verwachting in Dordrecht 1.500 jongeren minder dan in 2013; een daling van zo'n 7%. Dit geldt voor alle leeftijdsgroepen. Dit wijkt af van de ontwikkelingen in Nederland, waar naar verwachting de oudste leeftijdsgroep de komende 17 jaar wel toeneemt. Het totale aantal jongeren in Nederland van 15 t/m 29 jaar neemt licht af.

Tabel 4 Bevolkingsprognose Dordrecht jongeren van 15 t/m 29 jaar

	Dordrecht				verschil 2014-30	Nederland
	2013	2015	2020	2030		verschil 2014-30
15-19 jaar	6.900	7.000	7.200	6.600	-4,3	-6,5
20-24 jaar	6.800	6.700	6.600	6.200	-8,8	-5,4
25-29 jaar	7.400	7.100	7.000	6.800	-8,1	8,9
totaal	21.100	20.800	20.800	19.600	-7,1	-1,0

Toelichting: cijfers zijn alleen beschikbaar voor 5-jaars categorieën.

Bron: CBS

4 Vertrek- en vestigingsredenen

Uit de migratieliteratuur wordt duidelijk dat vooral jongeren ruimtelijk mobiel zijn. Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat er een grote piek rond het 25ste levensjaar ligt in de kans op een intergemeentelijke verhuizing. Dit geldt met name voor jonge hoger opgeleiden. Zij hebben geïnvesteerd in een hogere opleiding en zijn op zoek naar mogelijkheden om deze investering te gelde te maken (Venhorst, 2011). Het aantal verhuizingen van hoger opgeleiden ligt hoger dan bij mensen met een middelbare of lagere beroepsopleiding (De Vries, 2011). Door de specifieke kennis van hoog opgeleiden zijn geschikte banen vaak geografisch vrij dun gezaaid, met een concentratie van banen in de Randstad (Venhorst, 2010). De aantrekkingskracht van de Randstad voor jongeren is daarom groot. Het gebied produceert ongeveer de helft van de afgestudeerden in Nederland en trekt daarnaast ook een substantieel deel van de afgestudeerden van andere gebieden aan (Venhorst, 2011).

Uit het eerder genoemde onderzoek van Marlet (2009) blijkt dat Amsterdam, Utrecht en Haarlem tot de aantrekkelijkste steden voor burgers behoren. De zogenaamde Noordvleugel van de Randstad scoort beter dan de Zuidvleugel (waar ook Dordrecht deel van uit maakt). In die zin is de Randstad geen homogeen gebied, er bestaan verschillen in aantrekkelijkheid binnen de Randstad.

De vier grote steden ook aantrekkelijk voor Dordtse jongeren?

De 15- t/m 29-jarigen die in 2012 uit Dordrecht zijn vertrokken, vertrokken vooral naar Rotterdam en de andere Drechtsteden gemeenten. Amsterdam, Den Haag, Breda en Utrecht volgen op enige afstand.

De jongeren die zich in Dordrecht vestigden, kwamen ook vooral uit Rotterdam en de andere Drechtsteden. Den Haag, Breda, Tilburg, Utrecht en Gorinchem zijn andere steden die jongeren 'aanleveren'.

Bron: GBA

De human capital theorie gaat er van uit dat werken wonen volgt en niet andersom. Wonen volgt echter ook werken (na het starten van de arbeidsloop komt er vaak ook beweging in de woonloop), wat vooral bij jongeren het geval is. De levensfase waarin men studeert en gaat werken is een zeer dynamische fase, gevolgd door een fase waarin men zich settelt.

De levensfasebenadering

In de levensloopbenadering wordt aan de hand van wonen, werken, het huishouden en de opleiding de verhuisingeneidheid van mensen verklaard, in relatie tot kansen en beperkingen op micro- en macroniveau (Mulder en Hooimeijer, 1999). De benadering gaat ervan uit dat behoeften en eisen voortkomen uit de fase in de levensloop, bestaande uit de woon-, huishoudens-, studie- en arbeidsloop. Er bestaat een samenhang tussen deze vier carrières: een verandering in één van de carrières kan de overige carrières beïnvloeden en de woonwensen doen veranderen. De verhuisingeneidheid is het grootst tussen het 18e en 25ste levensjaar, omdat in deze fase veel

ontwikkelingen in alle carrières plaatsvinden. De opleidingscarrière triggert voor veel jongeren een verhuizing omdat de gewenste opleiding niet in de plaats van herkomst te volgen is. Dit is zeker het geval in Dordrecht, gezien het geringe aanbod aan hoger onderwijs in de stad. Op kamers gaan is voor veel jongeren de eerste verhuizing. Het banenaanbod vormt de belangrijkste verklarende factor voor het verhuisgedrag van afgestudeerden (Venhorst, 2011).

Onderzoek van Topel en Ward (1992) toont aan dat twee derde van alle veranderingen van baan gedurende de eerste tien jaar van de arbeidscarrière plaatsvinden. Omdat banen op middelbaar beroepsniveau minder schaars zijn dan bijvoorbeeld banen op hbo niveau, zijn mbo-ers minder snel geneigd te verhuizen (over lange afstand) voor een baan, zeker wanneer zij persoonlijke of emotionele binding met hun huidige woonplaats hebben. Mensen met een middelbare beroepsopleiding die van oorsprong uit de stad komen waar ze hun opleiding gevolgd hebben, zijn zelfs dermate gebonden dat ze hun baan ook binnen die stad zullen zoeken (Coenen, 2009).

Verhuisredenen van Dordtse jongeren

De meeste jongeren verhuisden in 2009/2010 uit Dordrecht omdat zij zelfstandig wilden gaan wonen, met name voor hun werk en vanwege een studie. Samenwonen vormt ook een belangrijke vertrekreden. Zelfstandig wonen en werk zijn ook de twee meest genoemde redenen om juist in Dordrecht te gaan wonen.

Bron: Verhuisonderzoek Drechtsteden, OCD (2012)

Naast de vele ontwikkelingen op persoonlijk vlak is ook de macrocontext van invloed op het verhuisgedrag en de vestigingsvoorkeur van mensen (Mulder en Hooimeijer, 1999). Economische ontwikkelingen hebben een belangrijke invloed op de woning- en banenmarkt, maar zijn lastig te beïnvloeden door gemeenten. Daarnaast moet iemands financiële situatie een verhuizing toestaan.

Binding

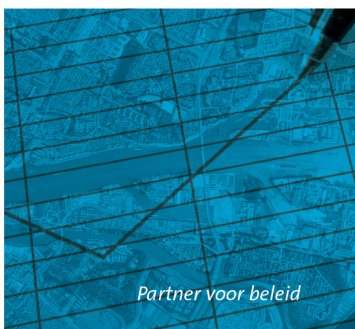
Levenskeuzes die een grote invloed hebben op het verdere verloop van iemands biografie worden gekenmerkt door een sterk commitment. Op het moment dat iemand zich met een plaats verbonden heeft door middel van een dergelijk commitment, is het lastig om hem/haar naar een andere plek te lokken (Feijten, 2005). Het hebben van binding met een stad is dus erg belangrijk. Onder andere het imago van de stad, iemands oorsprong en het hebben van een partner woonachtig in de stad dragen bij aan het krijgen van een band met de stad (Sprakel, 2008).

Een groot deel van de verhuisstromen bestaat uit mensen die terugkeren naar een regio waar zij al gewoond hebben. Uit het paper 'An analysis of trends in spatial mobility of Dutch graduates' blijkt dat, over het afgelopen decennium, afgestudeerden steeds minder de studieprovincie verlaten voor een baan. Van de starters op de gemeentelijke arbeidsmarkt woonde een groot deel op zestienjarige leeftijd al in het landsdeel waar ze gaan werken. De migratie van afgestudeerden is daarmee te omschrijven als een regionaal fenomeen, naast een netto stroom richting de Randstad (Venhorst, 2011).

Ook volgens Russo e.a. (2003) slagen gemeenten er maar heel beperkt in pasafgestudeerden te binden die niet van oorsprong uit de regio komen. Jongeren zonder een binding met de regio zijn minder geneigd naar een regio te gaan waar het banenaanbod te weinig perspectief biedt en de stedelijke voorzieningen wellicht onder de maat zijn. De plek waar mensen zijn geboren of opgegroeid, is voor veel mensen ook in een later stadium belangrijk. DaVanzo en Morrison (1981) verklaren hieruit ook de retourmigratie: het tekort aan locatiespecifiek kapitaal doet mensen terugrijpen op 'het bekende' van de vroegere woonplaats, waar men wel dit kapitaal bezit.

5 Hoe en wat te beïnvloeden?

Het hebben van binding is erg belangrijk, maar voor een groot deel niet of lastig te beïnvloeden door een gemeente. Deze moet het dus hebben van jongeren die al een binding met de gemeente hebben. Hierbij zijn twee vormen van binding van belang: jongeren die in Dordrecht wonen en jongeren die een binding met Dordrecht hebben omdat ze er vandaan komen (maar ergens anders werken of studeren). Wat zijn nu de belangrijkste factoren om deze groepen te behouden of weer aan te trekken?

In de literatuur komen we een viertal thema's tegen die belangrijk zijn:

- woonklimaat;
- onderwijs;
- werken;
- imago.

Woonklimaat

Allereerst is een prettig woon- en leefklimaat belangrijk. De Atlas voor Gemeenten omschrijft de zogenaamde woonaantrekkelijkheidsindex en ook Elsevier stelt jaarlijks een lijst samen met de meest aantrekkelijke gemeenten van Nederland. Qua woonaantrekkelijkheid is Dordrecht in de Atlas voor Gemeenten, na een opmars de afgelopen jaren, in 2013 één positie gedaald naar positie 20 (Leijds en Bastiaansen, 2013).¹ In 'De beste gemeenten 2013' van Elsevier stond Dordrecht in 2013 op plaats 292.²

Volgens Marlet is het aantal concerten en theateruitvoeringen, naast de bereikbaarheid van banen, de sterkst verklarende factor voor de aantrekkelijkheid van een stad. De vraag is in hoeverre dit het geval is voor jongeren. Voor deze groep zijn uitgaansvoorzieningen in de breedte van belang. Met name voor de jongere groep (jonger dan 25 jaar) is ontmoeten en uitgaan een belangrijk thema, en dan met name in de binnenstad (Wegman, 2009). Volgens de publicatie 'Wie de jeugd heeft... Basis jeugdbeleid in tijden van schaarste' van Oberon Onderzoek & Advies (2012) is het bieden van perspectief aan jongeren een belangrijk onderdeel van 'basis jeugdbeleid'. Elke gemeente dient zich te realiseren welke voorzieningen en activiteiten voor haar jeugd essentieel zijn. Voor gemeenten waar de bevolkingskrimp toeslaat is dat, geconfronteerd met jongeren die wegtrekken op zoek naar nieuwe uitdagingen en kansen, extra urgent (Oberon, 2012).

Een mislukt of een succesvol experiment?

"Ewald Engelen, hoogleraar financiële geografie aan de Universiteit van Amsterdam, schreef op de opiniepagina van NRC Handelsblad dat de stad gevaar loopt. Toren hoge schulden zouden zijn opgebouwd om de creatieve klasse te lokken. Later herhaalde hij zijn dreigende woorden in een essay in een recente bundel opstellen van het Planbureau voor de Leefomgeving. "Wandel willekeurig welke Nederlandse stad binnen en je struikelt over de bouwputten. (...)" Zijn woede richt zich met name op de geograaf Richard Florida, die lokale bestuurders gek zou hebben gemaakt met beloftes van groei als ze maar voor een creatieve klasse zouden bouwen en die steden heeft opgezadeld met 'megalomane parade-projecten'. Die bestuurders, schrijft hij, zijn allemaal gaan geloven dat als je maar chique museumkwartieren bouwt en parken aanlegt, de mensen en de bedrijven vanzelf komen. Niet dus.[...]

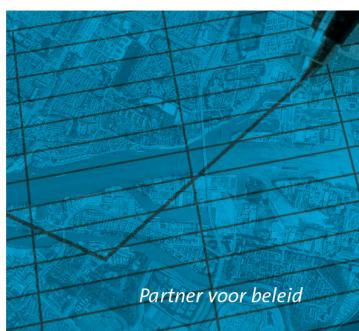
Ik moest aan zijn tirade denken toen ik vorige week maandag Dordrecht bezocht. Die stad, met ruim honderdduizend inwoners, investeert op dit moment voor zeker honderd miljoen euro in cultuur. Zo is de oude watertoren veranderd in een hotel, is het Dordrechts museum uitgebreid met een nieuwe vleugel, worden bioscopen gebouwd in historische panden in de binnenstad, wordt het voormalige gebouw van het Gemeentelijk Energiebedrijf aan de Noordendijk omgebouwd tot cultuurpaleis voor de podiumkunsten, verandert het pand De Holland van 1859 van Sybold van Ravesteyn in een nationaal onderwijsmuseum, wordt een historisch museum gevestigd in Het Hof van Dordrecht en is Schouwburg Kunstmin van diezelfde Van Ravesteyn uitgebreid met een nieuw achtertoneel. Last but not least wordt er met financiële steun van de gemeente een University College gevestigd in de historische binnenstad. De publieke investeringen worden gedaan in crisistijd. Engelen, die zelf keer op keer een Keynesiaanse stimuleringspolitiek bepleit, zal het wel rekenen tot Florida's mislukte experiment, maar ik sluit niet uit dat Dordrecht zich op deze manier uit de crisis werkt. Den Bosch, Deventer, Amsterdam, Groningen, Middelburg en Maastricht gingen haar voor."

Bron: Prof. dr. Zef Hemel, bijzonder hoogleraar Grootstedelijke vraagstukken op 26 september 2012 op zijn weblog: <http://www.zefhemel.nl/?p=4173>

Daarnaast is het belangrijk dat er voldoende woningen voor jongeren beschikbaar zijn. Hierbij gaat het volgens Wegman (2009) om anders denken in kwaliteit en kwantiteit.

¹ De Atlas voor gemeenten biedt een cijfermatige vergelijking van de 50 grootste gemeenten van Nederland. Deze vergelijking is gemaakt aan de hand van drie onderwerpen: bevolking, wonen en sociaal-economische positie.

² Weekblad Elsevier en Bureau Louter vergelijken alleen gemeenten in Nederland op 101 indicatoren binnen 20 onderwerpen. Deze onderwerpen zijn verdeeld over acht thema's.

Anders bouwen, kleiner bouwen, beter bouwen. Voorbeelden zijn studio's, kleine woningen en rug-aan-rug woningen. Ook valt te denken aan het anders opleveren van woningen.

Overigens hebben pas afgestudeerden een voorkeur voor (centrum)stedelijke woonmilieus. Wijken in het centrum zijn vaak qua huizenprijzen nog onbereikbaar voor starters op de woningmarkt, waardoor ze zich voornamelijk vestigen in wijken direct rondom het centrum (Ruimtelijk Planbureau, 2006). Toch betekent de voorkeur voor een centrale vestigingsplaats niet per se dat alle voorzieningen op loop- danwel fietsafstand bereikbaar moeten zijn. Hoger opgeleiden zijn niet alleen bereid om verder te reizen voor een baan, maar ook bijvoorbeeld voor cultuurvoorzieningen (Pinkster en Van Kempen, 2002).

Wat betekent dit voor Dordrecht?

Het is belangrijk dat er voldoende jongerenhuisvesting is op een aantrekkelijke locatie, bij voorkeur in en rondom de Dordtse binnenstad. Het project 'Topkamers' waarbij op initiatief van twee woningbouwverenigingen, Dordrecht Marketing en de gemeente, kamers en appartementen in de binnenstad van Dordrecht via facebook worden aangeboden aan hoogopgeleide jongeren, komt hieraan tegemoet. Inmiddels zijn 19 kamers verhuurd. Een uitbreiding hiervan lijkt kansrijk. Daarnaast is het van belang een prettig en veilig woonklimaat te creëren voor jongeren met voldoende aantrekkelijke voorzieningen. Met de komst van voorzieningen zoals het Energiehuis, cinema the Movies, de Sportboulevard en eind 2014 een bioscoop heeft de gemeente Dordrecht een forse slag gemaakt om haar voorzieningenaanbod voor jongeren te versterken.

Onderwijs

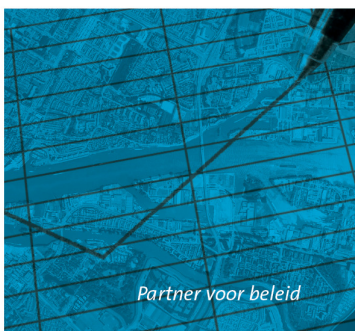
Hogere onderwijsinstellingen worden steeds meer gezien als een fundamenteel element in de ontwikkeling van een stedelijk gebied. Steden met één of meerdere hogescholen danwel universiteiten oefenen aantrekkingskracht uit op bedrijven voor het aantrekken van personeel. Er lijkt daarmee een synergie-effect aanwezig te zijn tussen de aanwezigheid van hoger onderwijs en de aanwezigheid van kennisbanen (Venhorst, 2010). Het hebben van (veel) hogere onderwijsinstellingen is belangrijk voor het binnenhalen van het 'human capital' dat zorgt voor economische groei. Het leidt niet alleen tot meer innovatieve verbindingen met het bedrijfsleven, maar ook tot andere, meer kwalitatieve voorzieningen in de stad, een andere sfeer en ervaring van de cultuursector (Wegman, 2009).

Hierbij moeten we wel opmerken dat de conditie van studenten tijdelijk is (Russo e.a., 2003). Zoals we eerder al zagen gaan jongeren vaak aan het eind van hun studieperiode naar plaatsen waar de arbeidsmarkt betere mogelijkheden biedt. Zeker wanneer zij geen of weinig binding hebben met de plaats waar zij gestudeerd hebben (Russo e.a., 2003). Wel blijven ze vaak in de provincie waar ze gestudeerd hebben.

Wat betekent dit voor Dordrecht?

De gemeente Dordrecht heeft de laatste jaren al flink geïnvesteerd in het aantrekken van hoger onderwijs. Vanwege de relatieve nabijheid van Hogescholen en Universiteiten werpt dit naar eigen zeggen onvoldoende vruchten af. Diverse pogingen om (deel)opleidingen hoger onderwijs binnen te halen zijn gestrand. Een positieve ontwikkeling is wel de recentelijke erkenning door het Ministerie van Onderwijs van het Da Vinci College als zelfstandige school voor hoger onderwijs.

Het feit dat veel Dordtse jongeren naar Rotterdam verhuizen om te studeren gekoppeld aan het feit dat afgestudeerden vaak in de provincie blijven waar zij gestudeerd hebben, is voor Dordrecht gunstig. Dit biedt kansen voor Dordrecht om deze jongeren weer terug te winnen, wanneer zij hun studie hebben afgerond. Hiermee is niet gezegd dat Dordrecht niet meer moet investeren in het aantrekken van hoger onderwijs. Dat blijft belangrijk, maar is dus niet de enige manier om jongeren voor de stad te winnen.

Werken

Eerder zagen we al dat het banenaanbod de belangrijkste verklarende factor vormt voor het verhuisgedrag van afgestudeerden (Venhorst, 2011). Voor veel afgestudeerden is het vinden van een geschikte baan een belangrijke bindende factor. Deels omdat afgestudeerden een baan vinden bij het bedrijf of de instelling waar ze hun stage hebben gevolgd (Brisco, 2007). Regio's die actief talent werven blijken vaak op sociaaleconomisch vlak beter te presteren en daadwerkelijk meer kennis aan te trekken (Faggian, 2008).

Een mogelijkheid is het bieden van stages bij relevante bedrijven, waarmee studenten vroegtijdig geïntroduceerd worden in het bedrijfsleven. Een goede samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven is dan ook zeer gewenst. Een andere mogelijkheid is het stimuleren van (het starten van) eigen bedrijfjes (Hite, 2005). Deze zogenaamde startups ontstaan vooral in de sectoren dienstverlening en detailhandel (KvK, 2010). Wanneer een starter zich in een bepaalde plaats vestigt en hier zijn of haar bedrijf opbouwt, wordt min of meer automatisch ook het bindingsproces versneld (Stam, 2004). Om starters aan te trekken is er duidelijk behoefte aan goedkope werkruimte. Maar 'broedplaatsen' laten zich niet creëren (Wegman, 2009).

Wat betekent dit voor Dordrecht?

Het is van belang te zorgen voor voldoende werkgelegenheid voor jongeren. Een mogelijkheid is om bedrijven binnen te halen en deze te koppelen aan hogere onderwijsinstellingen elders, door middel van bijvoorbeeld stages. Ook het stimuleren van eigen bedrijfjes is belangrijk. De gemeente kan hierin veel doen, maar er ligt zeker ook een taak bij ondernemers zelf.

Imago

Het maken van keuzes gebeurt nooit alleen op basis van feiten. Daarom is het voor een gemeente ook van belang een positief imago te hebben bij de doelgroep die zij probeert aan te trekken. De beleefde identiteit van een gemeente kan anders zijn dan de werkelijke situatie. Het is mogelijk dat een stad een beeld uitstraalt dat niet past bij de wensen en eisen van jongeren, terwijl de woningen, banen en/of voorzieningen wel op een voldoende niveau zijn om aantrekkelijk te zijn voor deze doelgroep (Van Riel, 2003). Het beïnvloeden van persoonlijke percepties is echter lastig, te meer omdat dit sterk afhankelijk is van ervaringen uit het verleden (Pol, 2000).

Een vicieuze cirkel?

"Amsterdam heeft een geile naam en dat is al eeuwenlang zo, [...]. Een vicieuze cirkel: Amsterdam heeft die naam en dus komen jongeren uit het gehele land toegesnel, dus barst de stad van de op sexueel contact gerichte jongeren, waarmee Amsterdam haar naam weer bevestigt. Daar mogen we als stad blij mee zijn. Die jongeren bevolken onze universiteiten, stichten de creatieve bedrijfjes die onze economie draaiende houden en blijven ook als ze ouder worden steeds langer in de stad hangen, zo lezen we in het artikel van Jos Gadet. Sex in the city is niet zomaar een kreet, het is een belangrijke basis voor het economische succes van Amsterdam."

Bron: Remco Daalder (2007). Hier werden wij verliefd, Nieuwe Openingen nr. 6, Dienst Ruimtelijke Ordening, gemeente Amsterdam

Sfeer en imago blijken van substantieel belang bij de beeldvorming over steden in het proces van het bepalen van de vestigingsvoorkeur (Wouters, 2010). Uit onderzoek onder Rotterdamse studenten bleek bijvoorbeeld dat men na het afstuderen een huis zocht in een wijk die door henzelf als sfeervol wordt aangedragen: het centrum vanwege haar grootstedelijke uitstraling.

Promotie van de stad om het imago te verbeteren is echter nooit de enige oplossing en werkt alleen als de stad ook echt aan de verwachtingen van de doelgroep kan voldoen (Van Riel, 2003).

Onderzoekcentrum
Drechtsteden

Wat betekent dit voor Dordrecht?

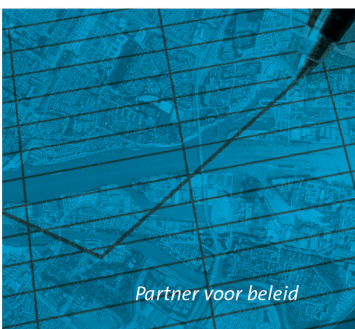
Er is de afgelopen jaren letterlijk en figuurlijk veel geïnvesteerd in (het imago van) Dordrecht. Er gebeurt veel. Positieve zaken die in het oog springen zijn onder andere de verbouwing en uitbreiding van het Dordrechts Museum en de opening van het Energiehuis. Zaken die ook landelijk aandacht kregen. Het is de vraag in hoeverre deze ontwikkelingen het imago nu al veranderd hebben. In hoeverre denken jongeren nu anders over Dordrecht? Imago komt te voet en gaat te paard. Het is niet eenvoudig te beïnvloeden en lijkt ook een kwestie van lange adem. Belangrijk is dat de gemeente Dordrecht successen blijft uitdragen en positieve verhalen blijft vertellen, bij voorkeur in de landelijke media. Ook mond-tot-mond reclame is van groot belang en kan jongeren uiteindelijk doen besluiten om naar Dordrecht terug te keren of juist in Dordrecht te blijven.

*drs. S.A.W. van Oostrom-van
der Meijden
drs. M.C.A. Bakx
maart 2014*

*Postbus 619
3300 AP Dordrecht
(078) 770 39 05*

ocd@drechtsteden.nl

Partner voor beleid

Bijlage

Aanvullende tabellen

Tabel 5 Aantal jongeren van 15 t/m 29 jaar, per 1.1

	2010	2011	2012	2013	index (2010=100)
Binnenstad	1.723	1.780	1.765	1.672	97
Noordflank	1.463	1.442	1.404	1.396	95
Oud Krispijn	2.386	2.336	2.227	2.148	90
Nieuw Krispijn	1.012	1.014	1.035	1.104	109
Reeland	2.343	2.338	2.350	2.377	101
Staart	1.110	1.091	1.060	1.042	94
Wielwijk	1.294	1.334	1.284	1.255	97
Crabbehof/Zuidhoven	1.949	1.903	1.849	1.818	93
Sterrenburg	3.470	3.451	3.446	3.382	97
Dubbeldam	1.652	1.645	1.689	1.722	104
Stadspolders	3.627	3.675	3.730	3.776	104
Centrum	6.639	6.651	6.579	6.487	98
Oost	8.797	8.824	8.923	8.937	102
West	6.855	6.795	6.600	6.509	95
totaal	22.291	22.270	22.102	21.933	98

Tabel 6 Aantal jongeren 15 t/m 29 jaar naar etniciteit en zelfstandig wonend, per 1.1.2013

	eticiteit		zelfstandig wonend ^a
	autochtoon	allochtoon	
Binnenstad	1.178	494	721
Noordflank	719	677	348
Oud Krispijn	1.072	1.076	488
Nieuw Krispijn	508	596	290
Reeland	1.584	793	634
Staart	567	475	310
Wielwijk	630	625	416
Crabbehof/Zuidhoven	817	1.001	737
Sterrenburg	2.382	1.000	678
Dubbeldam	1.523	199	122
Stadspolders	2.846	930	438
Centrum	4.048	2.439	2.013
Oost	3.027	3.298	1.931
West	6.967	2.154	1.291
totaal	14.042	7.891	5.235

^a Bewerking OCD, is gebaseerd op hoofd van een huishouden.

Tabel 7 Aandeel, groei en binnenlandse migratie jongeren 15 t/m 19 jaar

	aandeel		index 2000=100	binnenlands migratiesaldo ^a		
	2000	2013		2000-2004	2005-2009	2010-2012
Amersfoort	5%	6%	128	-3	-107	-165
Apeldoorn	6%	6%	102	-139	-174	-170
Arnhem	5%	5%	107	266	352	314
Breda	5%	6%	122	304	313	407
Dordrecht	6%	6%	98	-3	-29	-55
Eindhoven	5%	5%	109	465	520	538
Enschede	6%	6%	107	637	680	661
Haarlem	5%	5%	111	31	41	32
's-Hertogenbosch	5%	6%	114	56	60	71
Leiden	5%	6%	126	572	704	957
Nijmegen	6%	5%	106	925	1.229	1.465
Tilburg	6%	6%	112	775	1.001	1.054
Zwolle	6%	6%	103	175	226	137

^a Het binnenlands migratiesaldo is het saldo van het aantal vestigers in en het aantal vertrekkers uit een gemeente van en naar een andere Nederlandse gemeente. Gemiddeld per jaar.

Bron: CBS

Tabel 8 Aandeel, groei en binnenlandse migratie jongeren 20 t/m 24 jaar

	aandeel		index	binnenlands migratiesaldo ^a		
	2000	2013	2000=100	2000-2004	2005-2009	2010-2012
Amersfoort	6%	5%	113	132	213	131
Apeldoorn	5%	5%	102	-117	-87	-10
Arnhem	8%	7%	103	566	582	409
Breda	7%	8%	127	322	265	330
Dordrecht	6%	6%	103	82	54	-24
Eindhoven	8%	8%	112	887	629	644
Enschede	9%	9%	114	230	85	84
Haarlem	6%	6%	102	277	390	318
's-Hertogenbosch	7%	7%	110	249	294	261
Leiden	8%	8%	117	535	327	626
Nijmegen	11%	13%	134	819	634	477
Tilburg	8%	9%	122	564	269	204
Zwolle	8%	7%	103	212	332	273

^a Het binnenlands migratiesaldo is het saldo van het aantal vestigers in en het aantal vertrekkers uit een gemeente van en naar een andere Nederlandse gemeente. Gemiddeld per jaar.

Bron: CBS

Tabel 9 Aandeel, groei en binnenlandse migratie jongeren 25 t/m 29 jaar

	aandeel		index	binnenlands migratiesaldo ^a		
	2000	2013	2000=100	2000-2004	2005-2009	2010-2012
Amersfoort	9%	6%	88	286	439	303
Apeldoorn	7%	5%	78	54	-4	121
Arnhem	10%	8%	86	-5	109	-15
Breda	8%	7%	96	137	51	93
Dordrecht	8%	6%	82	-1	15	-43
Eindhoven	9%	8%	100	-83	-153	-192
Enschede	9%	8%	94	-368	-435	-403
Haarlem	8%	7%	85	72	225	285
's-Hertogenbosch	10%	9%	81	223	324	317
Leiden	8%	7%	85	-400	-505	-343
Nijmegen	11%	10%	100	-435	-534	-693
Tilburg	9%	7%	90	-264	-377	-589
Zwolle	9%	8%	94	14	168	70

^a Het binnenlands migratiesaldo is het saldo van het aantal vestigers in en het aantal vertrekkers uit een gemeente van en naar een andere Nederlandse gemeente. Gemiddeld per jaar.

Bron: CBS

Literatuurlijst

- Brisco, A. (2007). *Post-graduation retention in Binghamton: a research report*. Binghamton: Binghamton University, department of Human Subjects
- Coenen, J, e.a. (2009). *Onderbenutting van mbo-ers nuttig op de arbeidsmarkt?* Den Haag: Raad voor Werk en Inkomen
- DaVanzo, J. & P. Morrison (1981). *Return and other sequences of migration in the United States*. Demography. Jaargang 18, nummer 1, pp. 85-101
- Faggian, A. & P. McCann (2008). *Human capital, graduate migration and innovation in British regions*. Cambridge Journal of Economics 33 (2), pp. 317-333
- Feijten, P. (2005). *Life events and the housing career: a retrospectpective analysis of timed effects*. Utrecht: Universiteit Utrecht
- Hite, J.M. (2005). *The evolution of relationally-embedded network ties*. Entrepreneurship Theory and Practice, jaargang 29, nummer 1, pp. 113-144
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House
- Kvk (2010). *Aantal starters per sector*. Den Haag: Kamer van Koophandel Nederland
- Leijds, A.L.C. & L.M.A. Bastiaansen (2013). *Dordrecht in de Atlas 2013*. Onderzoekcentrum Drechtsteden
- Marlet, G. (2009). *De aantrekkelijke stad*. Nijmegen: VOC Uitgevers
- Mulder, C.H. & P. Hooimeijer (1999). *Residential relocations in the life course*. In: L.J.G. van Wissen en P.A. Dykstra, Population issues, an interdisciplinary focus. Dordrecht/New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, pp. 159-186
- Oberon Onderzoek en Advies (2012). *Wie de jeugd heeft...Basis jeugdbeleid in tijden van schaarste*. Utrecht: Oberon
- Pinkster, F. & R. van Kempen (2002). *Leefstijlen en woonmilieuvorkeuren*. Ruimtelijk Planbureau. Utrecht: Universiteit Utrecht
- Pol, L.R. & Visser, W.A.J. (2000). *Investeren in imago: wanneer wel, wanneer niet?* Holland Management Review, nummer 74, pp. 67-71
- Riel, C.B.M. van (2003). *Identiteit en imago*. 3^e druk. Schoonhoven: Academic service
- Ruimtelijk Planbureau (2006). *De nieuwe stad. Stedelijke centra als brandpunten voor interactie*. Den Haag: NAi Uitgevers
- Russo, A. e.a. (2003). *The Student City. Strategic Planning for Student Communities in EU Cities*. European Institute for Comparative Urban Research. Rotterdam: Erasmus Universiteit
- Sprakel, I (2008). *Binding belangrijk? Een onderzoek naar de binding tussen studenten en Twente en de invloed van binding op migratie*. Universiteit Twente
- Stam, E. & V. Schutjens (2006). *The performance of team-startups in the First phases of the life course*. Rotterdam: Erasmus Institute of Management
- Topel, R. & M. Ward (1992). *Job mobility and the careers of Young men*. Quarterly Journal of Economics, nummer 107, pp. 439-479
- Venhorst, V. J. van Dijk & L. van Wissen (2010). *Do the best graduates leave the peripheral areas in the Netherlands?* Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 2010, jaargang 101, nummer 5
- Venhorst, V. e.a. (2011). *Brain drain of brain gain. Hoger opgeleiden in steden in Nederland*. Den Haag: Rijksuniversiteit Groningen en Nicis.
- Vries, R. de (2011). *Hou ze vast. De binding van afgestudeerden aan Sittard-Geleen*.
- Wegman, H. (2009). *"Stop de jonge vlucht". Consequent keuzes maken voor het versterken van de 18-40 generatie*. Gemeente Apeldoorn
- Wouters, H. (2010). *Slimme steden. Waar jonge hoogopgeleiden het aantrekkelijk vin*